

Review Essay/Samlingsrecension

Bettina Kümmerling-Meibauer, Jörg Meibauer, Kerstin Nachtigäller och Katharina J. Rohlfing (red). *Learning from Picturebooks. Perspectives from Child Development and Literacy Studies*. New York: Routledge, 2015 (231 s.)

Naomi Hamer, Perry Nodelman och Mavis Reimer (red). *More Words about Pictures. Current Research on Picture Books and Visual/Verbal Texts for Young People*. New York: Routledge, 2017 (223 s.)

Michelle Ann Abate och Gwen Athene Tarbox (red). *Graphic Novels for Children and Young Adults. A Collection of Critical Essays*. Jackson: University Press of Mississippi, 2017 (359 s.)

Jag är en läsare. Så länge jag kan minnas har det varit böcker. Den första var en ABC-bok – en anka och en åsna i starka färger. Rätt fula figurer, kan jag tycka så här i efterhand. Boken var av tyg och gick att rulla ihop. Jag minns också *Den Stora Boken om Naturen* som jag fick när jag var tre år: massor av ord som jag inte kunde läsa men som också förtrollade med sina spännande och mystiska bilder av djur och planeter. Än idag är bilderna i denna bok laddade med mitt treårsjags förundran och förtjusning. Men det var *Kalle Anka & Co* som lärde mig läsa. Jag minns fortfarande det gula tidningsomslaget på just det numret, och känslan när jag kom till sista sidan och insåg att jag inte bara tittat på bilderna utan faktiskt också läst. Genast började jag om från början för att pröva om jag kunde göra om det. Och på den vägen är det.

Jag kommer att tänka på de här sakerna medan jag läser några nyutkomna forskningsantologier om bilderböcker och grafiska romaner. De är sinsemellan olika och avspeglar det ökande intresset för bilderböcker, grafiska romaner och serier, och inte minst de tillhörande, expanderande forskningsfälten. *Learning from Picturebooks. Perspectives from Child Development and Literacy Studies* är redigerad av Bettina Kümmerling-Meibauer, Jörg Meibauer, Kerstin Nachtigäller och Katharina J. Rohlfing; *More Words about Pictures. Current Research on Picture Books and Visual/Verbal Texts for Young People* är redigerad av Naomi Hamer, Perry Nodelman och Mavis Reimer, och *Graphic Novels for Children and Young Adults. A Collection of Critical Essays* är

redigerad av Michelle Ann Abate och Gwen Athene Tarbox. Redan med utgångspunkt i titlarna får man en fingervisning om i vilka olika riktningar de här studierna pekar.

Learning from Picturebooks utgår från teorier hämtade från kognitionsvetenskap, pedagogik och psykologi, och visar på mångahanda sätt hur olika typer av bilderböcker kan fungera i olika åldrar och utvecklingsfaser. I en tidigare studie lanserade Kümmerling-Meibauer termen "early concept books" (tidiga begreppsböcker) för de allra yngsta barnens bilderböcker. I föreliggande arbete talar Jörg Meibauer om "descriptive picture books" som en grundläggande sakprosegenre. Vidare presenterar Meibauer en taxonomi för bilderböcker som jag menar kan visa sig fruktbar för framtida bilderboksforskare. Volymen innehåller också tankeväckande bidrag som rör ordinläring (Pamela Blewitt), tempusanvändning (Linda Stark), färgseende (Mei Ying Boon och Stephen J. Dain) samt betydelsen av gester och kroppsspråk när man läser en bilderbok (Katharina J. Rohlfing m.fl.).

More Words about Pictures ligger mer i mittfåran när det gäller forskning om bilderböcker som barn- och ungdomslitteratur (eller bilderböcker för "young people", som är redaktörernas valda etikett). Den bygger vidare på Perry Nodelmans nu klassiska *Words about Pictures* från 1988. Redan i den tidigare studien konstaterade Nodelman att bilderboksforskningen tenderade att fokusera "hur"-frågan snarare än frågorna "vad" eller "varför", det vill säga definitionsfrågor och avgränsningar snarare än innehåll och ideologi (vilket dock inte hindrade honom från att själv lägga mycket krut på just definitionsfrågan). Det är för övrigt sant även när det gäller de två andra klassikerna inom forskningsfältet: Lawrence Sipes artikel "How Picture Books Work" från 1998 och Maria Nikolajevas och Carole Scotts snarlikt namngivna *How Picturebooks Work* från 2001.

I *More Words about Pictures* upprepar Nodelman sin observation om avgränsningar, och skriver att det nu är hög tid att lämna definitionerna bakom sig för att kunna fokusera innehåll och mening. Den ambitionen lyckas författarna ganska bra med att uppnå. Läsaren hittar här essäer om allt från bilderböcker som "tugg"-böcker, det vill säga småbarns smakande och tuggande bokprovning som en form av "läsning" (Lian Beveridge), över författar- och illustratörbesök och deras bokuppläsningar (Kari-Lynn Winters m.fl.) och bilderboken i digital form (Naomi Hamer), till en närläsning där Shaun Tans *The Lost Thing* sätts in i en australiensk(hetens) konst-kontext (Erica Hateley). För övrigt behandlas islamiska bilderböcker (Torsten Janson), "miljö"-bilderböcker (Natalie op de Beek) samt några av bilderbokens specifika förutsättningar i kapitlet "Six Degrees of

Closeness in the Picture Book Experience” (William Moebius). Antologin ger ett tämligen spretigt intryck, men de enskilda kapitlen är intressanta var för sig.

I den tredje boken, *Graphic Novels for Children and Young Adults*, har man valt att använda termen grafisk roman som paraplybegrepp för bilderböcker, serieböcker (som Jeff Smiths *Bone*), och olika hybridformer (som Dav Pilkeys böcker om Kapten Kalsong och Sherman Alexies roman *Den absolut sanna historien om mitt liv som halvtidsindian*). Fokus ligger på de äldre åldrarna, tonårsläsaren, och urvalet är i hög grad amerikapräglad. Här finns ingenting om fransk, spansk, eller japansk seriekonst. Gång på gång påminns man därtill om vilka särskilda betingelser serieformen verkat under i Nordamerika. The Comics Code Authority (CCA) som infördes 1954 och som upphörde steg för steg först under perioden 2001–2011 innebar en påtagen självrensning från förlagens sida som innebar att serier avsedda för barn till exempel inte fick innehålla alltför våldsamma eller sexuellt explicita handlingar. En konsekvens blev att seriemediet delades i ett barn- och ett vuxensegment med snälla serietidningar för barn och vågade, experimentella serietidningar och böcker för vuxna. Vidare har det inneburit att serieböcker och grafiska romaner länge utdefinierades som barnlitteratur. För européer som är uppvuxna med Tintin och Asterix, eller japaner som har sina mäktiga mangaserier, är detta något väsensskilt. Därför var det också med viss skepsis som jag började läsa Abates och Tarbox antologi. Här finns dock åtskilligt spännande och läsvärt. På sätt och vis svarar den bättre på Nodelmans uppmaning om att analysera bilderböckernas ”vad” och ”varför” än vad som görs i *More Words about Pictures*. Avdelningen om hybridformer och multimodalitet är insiktsfull. Jag vill särskilt peka på Meghann Meeusens analys av Neil Gaimans *Coraline* (roman, film, serieroman), där hon bland annat pekar på hur de olika medieformerna i sig skapar förutsättningar för olika typer av aktörskap hos huvudpersonen Coraline.

För att ta ytterligare ett exempel ur denna rika och infallsrika essäsamling vill jag också nämna Lance Weldys queer-analys av Jack T. Chicks fundamentalistiskt kristna serier. Dessa är nästan helt okända i Sverige men har sålts i miljonupplagor över hela världen. Som regel handlar serierna om människor som faller för frestelse och synd, och som till sist ångrar sig och omvänder sig (alternativt går under i förtappelse). Genom att serierna har ett starkt moraliserande drag har de också kunnat skildra sex och dryckenskap och våld på ett sätt som inte hade kunnat göras annars på grund av the Comics Code. Chicks serie går alltså att läsa på ”fel” sätt – för sitt omoraliska inne-

håll snarare än för sitt förment moraliska budskap. Weldy, som själv har sina rötter i den här kristna miljön, beskriver att han i sin tidiga läsning gjorde just det. Han menar vidare att fundamentalisterna (the "fundies") i egenskap av att stå för icke-normativa och extrema värderingar själva är queer i förhållande till majoritetssamhället, och att även barnläsaren, såsom icke-vuxen (och med osäker könsidentitet) i någon mån är queer. Lägg därtill att Weldy med tiden insåg att han själv var gay, så framstår plötsligt läsningen av en ganska osmaklig serie som en oerhört komplex och meningsfull handling, som i allra högsta grad har med historia, politik och identitet att göra.

Weldys sätt att "komma ut" med hur han läste de här serierna som barn och tonåring får även mig att tänka på hur jag blev till som läsare. Jag återvänder till mitt tyg-ABC, min gula *Kalle Anka & C:o*, och *Den stora boken om naturen*, som jag läste för dinosauriebildernas skull. Hur bidrog de här böckerna till att göra mig till läsare, och hur fortsätter de att påverka senare läsupplevelser? Här finns mycket kvar att försöka förstå, till exempel vilka betydelser som ryms i färger och former, särskilt för det riktigt lilla barnet. För att inte tala om hur dessa upplevelser fortsätter att färga och rama in senare möten med bilder och berättande.

Björn Sundmark
Professor i engelsk litteratur
Malmö högskola